

Голові спеціалізованої вченої ради
К 20.052.07 в Івано-Франківському
Національному технічному
університеті нафти і газу
д. держ. упр., проф., Заслуженому
працівнику освіти України
Д. І. Дзвінчуку

ВІДГУК

**офіційного опонента Бельської Тетяни Валентинівни
на дисертаційне дослідження Капінус Олександри Ярославівни на тему:
«Особливості державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб
в Україні», представлену до публічного захисту на здобуття наукового
ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю
25.00.01 – теорія та історія державного управління**

Актуальність теми дисертаційної роботи. Актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає заперечень. Україна за роки своєї незалежності вперше зіткнулася з таким явищем, як масове внутрішнє переміщення населення, спричинене агресією Росії проти України. Соціальна напруженість, що виникла в територіальних громадах у результаті негативних наслідків вимушеного переселення внутрішньо переміщених осіб, обмеженість у ресурсах органів державного управління та місцевого самоврядування обумовлюють пошук дієвих правових, організаційних, соціально-економічних, інформаційних методів реалізації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб з метою нівелювання можливих потенційних ризиків. У зв'язку з необхідністю теоретичного обґрунтування сутності, методів реалізації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні, а також розроблення підходів до її удосконалення, дисертаційне дослідження Капінус Олександри Ярославівни є своєчасним.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених дослідженню інституціонального та економічного механізмів державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб, соціального захисту внутрішньо переміщених осіб і заходів, спрямованих на вирішення проблем вимушених переселенців, діяльності громадських об'єднань, волонтерів у сфері зазначеної політики, на сьогоднішній день відсутні наукові роботи, предметом аналізу яких були б особливості реалізації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб та напрями її трансформації. Вищезазначене обумовлює наукову актуальність теми дисертації О. Капінус.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Актуальність дисертаційної роботи підтверджується результатами наукових досліджень авторки, отриманими в процесі виконання науково-дослідних робіт на кафедрі соціальної і гуманітарної політики Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України у період з 01.07.2016 по 30.06.2020: «Управління розвитком гуманітарної сфери на регіональному рівні» (ДР № 0112U001155), «Державні механізми регулювання системи надання медичної допомоги в Україні» (ДР № 0116U007254) та «Соціальні чинники забезпечення сталого розвитку Харківського регіону» (ДР № 0116U007254).

Ступінь обґрунтованості й достовірність основних наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації. Винесені на захист наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи є цілком обґрунтованими. Вони ґрунтуються на систематизації та опрацюванні значної кількості наукових джерел з теорії державного управління, зокрема, з проблем формування та реалізації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні. Здобувачкою чітко сформульовано мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження.

Проведений аналіз дисертаційної роботи та автореферату, а також опублікованих наукових праць дозволяє підтвердити обґрунтованість науково-теоретичних положень, висновків і практичних рекомендацій, що виносяться на захист.

У першому розділі авторкою проаналізовані теоретичні підходи до сутності державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб, удосконалено понятійно-категоріальний апарат науки державне управління, досліджено досвід реалізації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні та за кордоном. Олександра Капінус цілком слушно на підставі інституціонального та системного наукових підходів сформулювала визначення державної політики щодо ВПО як застосування органами влади правових, організаційних, соціально-економічних, інформаційних методів; надання транспортних, медичних, освітніх, побутових послуг для забезпечення належних умов для життєдіяльності, вирішення складних матеріально-побутових проблем, правового та соціального захисту незахищених категорій населення (жінок, дітей, людей з обмеженими фізичними можливостями, осіб похилого віку), адаптації ВПО до нових умов життя, інтеграції їх, реалізації їхнього потенціалу на новому місці проживання або добровільного повернення на постійне місце проживання.

Заслуговує на підтримку авторська періодизація державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні з початку ХХ ст. до теперішнього часу (с. 78-79 дисертації; с. 8 автореферату). У даному контексті особливий інтерес викликає спроба унаочнити м'які, жорсткі, політичні та організаційні методи державної політики за зазначений період у таблиці 1 (с. 47-49).

У рамках другого розділу дисертантці вдалося розкрити особливості формування системи інституціонального забезпечення державної політики щодо ВПО; а також висвітлити проблеми її реалізації та обґрунтувати напрями трансформації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб у напрямку інституціоналізації публічної політики.

Цілком переконливо авторка доводить, що запровадження з лютого 2016 р. всіх інструментів публічної політики: парламентських слухань, петицій, громадської експертизи, громадського бюджету тощо, – сприяло інституціоналізації публічної політики щодо внутрішньо переміщених осіб відбулася (п. 2.2; с. 92; 168).

Для науки державного управління має значення авторське обґрунтування особливостей формування та розвитку системи інституціонального забезпечення державної міграційної політики, державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб та її трансформації у незалежній Україні (с. 107, 131-132).

Цілком погоджуємося з висновками дисертантки щодо визначення проблем реалізації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб. Непідробний інтерес викликає експертне опитування, проведене О. Капінус серед службовців органів виконавчої влади, посадових осіб місцевого самоврядування, членів громадських об'єднань з метою виявити проблеми реалізації державної політики щодо ВПО та з'ясувати їхні причини. Представлений матеріал (12 рисунків, дві таблиці – табл. 4 та табл. 5, додаток Ж) переконує у достовірності висновків.

Запропоновані авторкою у *третьому розділі* застосування гендерного підходу як чинника удосконалення державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні, а також Концепція реалізації публічної політики щодо ВПО в Україні та модель відповідної політики є інноваційними та такими, що заслуговують на підтримку.

Не викликає сумнівів висновок авторки, щодо доповнення державно-управлінського процесу такими складовими, як Концепція реалізації публічної політики щодо ВПО в Україні для підвищення результативності політики. Виходячи з трансформації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб у напрямку інституціоналізації публічної політики щодо ВПО, цілком слушно дисертанткою було запропонувати модель публічної політики

щодо ВПО в Україні (рис. 3.1, с. 162 дисертації; с. 12 автореферату) на основі партнерської взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування і громадських організацій з метою забезпечення прав, свобод, законних інтересів внутрішньо переміщених осіб.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Достовірність положень, висновків і рекомендацій, представлених в дисертації, не викликає сумнівів з огляду на доцільне та результативне використання наукової методології та сучасних підходів теоретичного наукового дослідження. Так, застосування методів теоретичного узагальнення, порівняння, аналізу та синтезу застосовано для уточнення понятійно-категоріального апарату та змістовного визначення понять «державна політика щодо внутрішньо переміщених осіб». За допомогою історично-логічного методу визначено системні зміни у формуванні та реалізації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Для дослідження особливостей і проблем реалізації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні використано методи компаративного, структурно-функціонального, динамічно-процесуального аналізу. Праксеологічний метод застосовано для дослідження взаємодії між органами влади та громадськими об'єднаннями в процесі реалізації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб.

Здобувачкою опрацьована значна кількість наукових публікацій з викладенням результатів теоретичних і методичних розробок із проблематики, пов'язаної з формуванням та реалізацією державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб у Україні. Також, у дисертаційній роботі представлені результати експертного опитування «Проблеми реалізації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні» (листопад 2019 р.–лютий 2020 р.), проведеного серед суб'єктів державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб, а також громадських об'єднань.

Головні положення наукової новизни пов'язані з результатами вирішення здобувачем основних завдань дисертаційного дослідження. Наукова новизна одержаних у дисертаційному дослідженні результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні змісту, методів, особливостей реалізації та напрямів трансформації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні, а також розробленні підходів до її удосконалення.

Дисертанткою уперше було обґрунтовано напрями трансформації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні у напряму інституціалізації та подальшого розвитку публічної політики щодо

внутрішньо переміщених осіб, а також розроблено Концепцію реалізації публічної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні та модель публічної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні на основі партнерської взаємодії органів влади, інститутів громадянського суспільства та бізнесу.

Набув подальшого розвитку понятійно-категоріальний апарат науки державного управління, зокрема, за рахунок авторського визначення поняття державна політика щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні та конкретизації її напрямів.

Наука державного управління збагачена також авторськими рекомендаціями в частині застосування гендерного підходу до державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні з метою мінімізації негативних наслідків внутрішнього переміщення представників різних статей і соціальних груп.

Повнота висвітлення результатів дослідження в опублікованих працях та авторефераті. Основні положення і результати дослідження висвітлено в 17 наукових публікаціях: 6 статей у фахових виданнях України, з яких 5 – у виданнях, включених МОН України до переліку фахових у галузі науки державного управління; 1 стаття – у закордонному науковому виданні; 10 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій, конгресів.

Загальний обсяг та зміст опублікованих робіт відповідають вимогам МОН України до публікації ключових положень, висновків та рекомендацій дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

Порівняння тексту автореферату з текстом дисертації дозволяє дійти висновку про ідентичність основних положень дисертаційного дослідження та матеріалу, викладеного в авторефераті. Автореферат не містить інформації, яка відсутня в дисертації. У змісті дисертації реалізовані завдання дослідження, а їх вирішення складає наукову новизну отриманих результатів дослідження.

Відповідність дисертації паспорту спеціальності. Дисертаційне дослідження відповідає наступним пунктам паспорту спеціальності 25.00.01 «Теорія та історія державного управління»:

- закономірності, особливості, тенденції та основні чинники розвитку державотворення та державного управління;
- державне управління як система; аналіз і синтез, методи дослідження, типологія систем державного управління, їх моделювання та оптимізація;
- політика й державне управління; взаємовідносини держави та суспільства, державної влади з політичними партіями, об'єднаннями

та організаціями громадян;

— співвідношення і взаємодія гілок державної влади; реалізація державної влади в системах управління та місцевого самоврядування усіх рівнів;

— реформування державного управління; аналіз та адаптація зарубіжного досвіду.

Оцінка оформлення та змісту дисертаційної роботи. Дисертацію оформлено згідно встановлених вимог МОН України. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 215 сторінок, із них 155 сторінок основного тексту. Робота містить 13 рисунків, 7 таблиць, 6 додатків. Список використаних джерел налічує 208 найменувань.

Практичне значення дисертаційної роботи. Дисертаційна робота Капінус О.Я. на тему: «Особливості державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні» є завершеним науковим дослідженням, націленим на вирішення наукового завдання, орієнтованого на обґрунтування теоретичних засад та розробку практичних рекомендацій щодо удосконалення процесів розробки та впровадження державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Незважаючи на те, що дисертаційне дослідження виконано на достатньо високому науково-теоретичному рівні, мають місце окремі зауваження та дискусійні положення, а саме:

1. Авторкою для вдосконалення державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні запропоновано застосування гендерного підходу. Водночас, вона характеризує державну політику щодо ВПО як щось середнє між гендерно-нейтральною і гендерно-сліпою. На наш погляд, необхідно було б більш детально пояснити свою позицію.

2. Слушним є акцент дисертантки на тому, що громадські об'єднання перетворилися на нових акторів державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб. Останнім часом все більше уваги приділяється волонтерській діяльності, тому існує потреба докладно дослідити питання надання соціальних послуг населенню волонтерськими організаціями з безпосереднім визначенням змісту, характеру, форм, методів його здійснення. Потребує розширення з'ясування нормативно-правових і організаційних засад залучення до вирішення цієї проблеми волонтерів.

3. Безумовно цінним і цікавим в роботі є експертне опитування. Водночас, на нашу думку потребує більш докладної розробки такий напрям дослідження, як визначення потреб участі різних соціально-вікових категорій

громадян у допомозі внутрішньо переміщеним особам. Оперування подібними даними, на нашу думку, суттєво збагатило б практичну цінність наданих рекомендацій.

4. Досліджуючи державну політику щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні, авторка не акцентує увагу на тому, що саме територіальна громада, а також органи місцевого самоврядування є безпосередньою ланкою суспільного середовища, де здійснюється безпосередня робота з ВПО. Не може бути результативної державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб на рівні країни, якщо їх не буде на рівні територіальної громади. Через це, як на нашу думку, робота значно виграла б, якби в ній було більше уваги приділено дослідженню територіальних громад у контексті допомоги внутрішньо переміщеним особам.

5. Одним з вагомих результатів дисертації є розробка моделі публічної політики щодо ВПО в Україні на основі партнерської взаємодії (транзактного характеру комунікації) органів влади, громадянського суспільства та бізнесу. Ці пропозиції виглядали б більш виграно, якби здобувачка деталізувала функціональну доцільність Координаційних центрів із питань внутрішньо переміщених осіб як при Кабінеті Міністрів України, так і структурних підрозділів на регіональному рівні.

Разом із тим, зазначені зауваження та висловлені побажання мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дисертаційного дослідження, а скоріше визначають перспективи та конкретизують напрями подальшої наукової роботи дисертанта.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Капінус О.Я. є закінченою, самостійною науковою дослідницькою роботою, що виконана на достатньо високому теоретичному рівні, розв'язує конкретне науково-прикладне завдання, містить науково-практичні рекомендації щодо напрямів удосконалення реалізації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні, відрізняється обґрунтованістю, як у постановці завдань дослідження, так і в інтерпретації отриманих результатів. Теоретичні висновки та практичні рекомендації, викладені в дисертації, носять достовірний та аргументований характер, мають єдину логіку викладення та змістовно становлять єдине ціле. Тему дисертації розкрито, а основну мету дослідження досягнуто завдяки вирішенню відповідних завдань.

На підставі зазначеного, вважаю, що дисертаційна робота на тему: «Особливості державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні» відповідає вимогам МОН України, які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління, та відповідає пунктам 11, 12, 13 та 14 «Порядку присудження наукових

ступенів» МОН України», а її авторка Капінус Олександра Ярославівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління.

Офіційний опонент

завідуюча кафедри менеджменту
Інституту підготовки кадрів
державної служби зайнятості України,
доктор наук з державного управління, доцент

Тетяна БСЛЬСЬКА
засвідчую

Тетяна БСЛЬСЬКА